Число 35. Львів дня 29. (11) Вересня 1902. **Річник VI.**

Виходить що тижня в четвер.

Редакция і адміністрация: Львів, ул. Батория 24.

Видає і за редакцию одвічає: Вячеслав Будзиновский.

СВОБОДА

Політичне, просьвітне і господарске письмо для народу.

Предплата на цілий рік стоїть 4 корони.

За анонси платить ся 20 сотиків від стрічки.

Рекламациї вільні від оплати.

Академічний і страйковий фонд.

Сецесия наших академиків скінчена, отже і видатків на сецесию вже не буде. Длятого комітет, що управляє сим фондом, замкнув рахунки і оголосив справоздане. З того справоздання виходить, що на фонд зібрано **69.746 корон і 54 сотиків**. З сих грошей лишило ся еще **17.806** корон. Комітет в справоздану пише:

„Понеже академічна молодіж на вічу 25. і 27. липня с. р. узнавши сецесию за скінчену, заявила, що з зібраного фонду не наміряє дальше користати на удержане, і висказала бажане, щоби **решту зібраного фонду ужити для помочи селянам**, котрі в наслїдок утрати свого невеликого зарібку і переслїдоване находять ся в найбільшій потребі, уважаємо, що задача наша яко Комітету для заряду академічним фондом скінчила ся, і полишимо ширшому кругови Патріотів застановити ся і рішити о дальшій судьбі зібраного фонду. Як на початку нашої акциї для утвореня фонду академічного була дискусия на зібранях і в часописях що до самої акциї і що до відповідної орґанїзациї помочи для молодїжи унїверзитетскої або шкільної взагалї, а також що до заснованя приватних шкіл середних, а навіть унїверзитету, — так тепер вказана єсть дискусия і розвага, чи іствуючий тепер фонд і квоти, котрі довжники фонду академічного будуть віддавати, мають бути ужиті в спосіб, як бажало віче академічної молодїжи, чи передані Народному Комітетови, або якому Товариству і з яким призначенєм? Поважані мужі, які займають ся публичними справами і журять ся потребами народними і Добродії, котрі своїми датками причинили ся до зібраного фонду, **зволять в протягу вересня висказати прилюдно свою гадку**, або прислати свою опінію до заряду фонду академічного.“

На нашу гадку, з всїх грошей, які лишили ся з академічного фонду, повинен утворити ся **страйковий фонд**. З сих грошей повинні іти гроші на ратоване жертв страйку і взагалї на дальшу страйкову акцию, на котрі то цїли збирає також гроші Народний фонд Народного Комітету. Як в хвили утвореня академічного фонду, найважнїйшим обовязком руского народу було піддержане сецесиї наших академиків, так тепер найбільшим обовязком руского народу є піддержати страйкарів, а то тим більше, що страйкарі мусять бороти ся з більшою нуждою, з більшими перепонами, як академіки.

Всїх тих прихильників справи, котрі причинили ся до збільшеня академічного фонду, просимо, аби як найскорше донесли комітетови, що їх жаданєм є, аби з решти сего фонду утворено **фонд страйковий**.

Правительство а військо.

У Франциї як знаємо, монархія є скасована. Начальником держави є там вибираний президент, а вся власть спочиває в руках вибираного загальним голосованєм парляменту. Та є у Франциї чорні духи, котрі хотїлиби звалити народну конституцию і привернути назад королївство. Найзавзятійшими аґітаторами ріжних панів, що хотїлиби вложити на свою голову французку корону, суть монахи і монахинї. Монастирів було у франциї дуже богато, а кождий монастир мав школу, в котрій виховувано дїти в ненависти до французкої конституциї, та в переконаню, що тілько монархія може спасти Францию.

Француске правительство рішило здавити сю аґітацию і перевело в парляменті право, що всї мостирі та їх школи мають підчинити ся державній власти. Всїх монахів, котрі не хотїли признати над собою власти держави, прогнано еще торік. Сего року правительство замикає школи всїх тих конґреґаций (монастирів), котрі своєї школи не хочуть піддати під контролю держави.

Замикане сих шкіл стрілило ся в деяких случаях з чинним опором монахинь, котрі не лиш не слухали візваня правительственних комісарів, але замикали і забарикадовували брами. В деяких околицях, в котрих монахи мають великий вплив, в обороні монахинь стануло селяньство, так що правительство мусїло при помочи війска силою ломити опір монастирів. В кількох случаях офіцири не хотїли виконати наказу цивільних властий, за що потягнено їх до відвічальности.

Найголоснїйшою була справа полковника де Ст. Ремі, котрий за упір відповідав перед військовим трибуналом в Парижи. Акт обжалованя звучав коротко: „Полковника де Ст. Ремі обжаловує ся: 1) що дня 7 серпня в Понтіві, де мав під командою 2 полк кінних стрільців, не хотів дати цивільним властям до урядової чинности своїх війск; 2) що дня 8 серпня не послухав наказу, який дав єму ґенерал дивізиї Папер“.

Військовий трибунал увільнив полковника від закиду непослуху супротив військового наказу, а за неувзглядненє зазиву цивільної власти засуджено єго на день арешту. Такий вирок видано на підставі переслуханя сьвідків, котре виказало, що нарушеня субординациї не було, бо не розходило ся о військовий наказ, тілько о зазив цивільної власти.

Так монархічні, як і демократичні дневники приняли сей вирок дуже прихильно, але одні і другі з инших причин. Монархісти надають вирокови велике значенє тому, бо надїють ся, що правительство вже не буде висилати против конґреґаций війска, бо инші офіцири можуть зробити те саме, що зробив увільнений полковник.

Радикальні і социялїстичні дневники радують ся знов тому, бо з вироку заключають, що социялїстичні вояки не будуть потребували слухати наказу, коли би їх вислано против страйкарів.

Рільничі робітники у Франциї.

Тепер, в добі великих рільничих страйків в Галичинї, не від річи було би, щоби наша суспільність познакомила ся з економічним положенєм рільничих робітників в инших краях.

Я від довшого часу проживаю в Франциї „на провінциї“ окружений хлїборобами*), тож можу дещо розказати про те, як живе ся рільничим робітникам у Франциї.

Застерігаюсь, щоби через те хотїв я рівнати край сей з Австриєю, а ще менше з Галичиною. Але що нарід сего краю яких 120 лїт тому назад находив ся в тім самім положеню, що нинїшний галицкий мужик то думаю, що користно буде описати теперішні відносини.

Зачинаю про платню наймита і наймички (такого дивацтва в здирстві, як форналї та оґульники, ту нема) а скінчу на робітниках денних і часових) іменно в часї жнив. Добрий наймит (мужчина здоровий і робучий) дістає 450 до 550 франків (корон) і харч а наймичка 350—400 франків річно і харч. В домах, де праця менше тяжка, н. пр. у лїкаря або в родинї, що жиє з доходів чи грошевих чи нерухомостий двоє слуг, чоловік і жінка, мають 750—800 разом на рік. Розуміє ся, що тра їм дати харч і напиток. Є такі случаї, що слуги наймаючись на рік, вимавляють собі місяць серпень підчас жнив, за котрий господар з'обовязуєсь, як хоче удержати слугу, подвійно платити (замість 30 або 35 франків слуга дістає 60 або 70).

Робітник на коротший час згоджений н. пр. денний, має нерівну плату в протягу одного року. В зимі мужчина бере звичайно 1 фр. 50 сантимів (сотиків) а жінка 1 фр. денно за меншу роботу; при молотїльни обоє мають 2 франки. З весною при ораню поля мужчина бере 2 фр. або 2 фр. 50 с. а жінка 1 фр. або 1 фр 50 сентимів. В часї сінокосів мужчина косар має 2 фр. або 3 фр. а жінка 1 фр. або 2 фр.

В часї жнив плата робітника зовсїм зміняєсь: І так в країнї Beauce на просторі кількох департаментів, де управа пшеницї в великім процвитї, так що країна ся звесь шпихлїром Франциї, — щось в родї галицкого Поділя, — мав я нагоду придивитись відносинам, які панують між робітником а властителем землї. Треба зараз замітити, що таких великих посїлостий, щобись не змірив очима, як в Галичинї, ту нема. Земля поділена на більші або менші простори т. зв. фарми. Фарму, що перевисшають простір тисяч морґів дуже мало.

Хто зовсїм землї не має, той часом лїпше жиє, нїж той хто єї мало має Роздробленя землї – не кажу хлопскої, бо ту кождий рівний чи в сурдутї, чи в полотнянцї — ту не видно; торговля і промисл тамують парцеляцию до безконечности. Чоловік, що має кількоро дїтий, посилає їх або до школи, або до ремісла, або до торговлї.

Коли надійде місяць серпень то властитель або посесор робить таку угоду з робітником: За оброблене т. є. вижате і повязане в снопи кусника землї званого arent (5.000 метрів квадратових) платить найменше 20 франків, часом навіть 30; за овес 12—15 франків Робітника за ті гроші має скосити (бо ту косять навіть пшеницю) і звязати в снопи.

Звичайно так роблять, що один косить а єго спільник або жінка вяже снопи Як збіже не вилягло, то два робітники косар і снопар, легко упорають ся в протягу одної днини з таким куснем землї і заробля̀ть 20 фр. в купі, або 10 фр. кождий з осібна. Таким чином по упливі жнив кождий робітник, як не гайнує заробок, приносить до дому яких 150–200 франків. Виплачують що суботи готівкою а не квітами. Мимо сеї так високої плати, всї робітники суть на харчі властителя, А то: о 7 годинї рано юшка з молоком або кусник сира з білим хлїбом і лїтер квасу, в полудне обід з трех страв і мясо веприна або воловина, хлїб і збанок квасу о 4 годинї мала перекуска а о 8-їй вечера така сама як обід.

Не пишу нїчого з вітру, гей би про якийсь рай зачарований; я все провірив на місци та навіть поминаю, що майже всюда робітник жадає шклянку чорної кави по обідї.

Що обставини так склались, на се є більше причин. Нема ту дїдичів, щоби програвали 400.000 зр. в карти, та посесорів, щоби мали 20.000 річного зиску, але й нема людий, щоби гинули з тифусу голодового. Нарід просьвічений, кождий знає цїнити свою працю, о скілько она приносить користи. З того випливає солїдарність, один чоловік постоїть за громаду а цїла громада за одного чоловіка, одні громади другим не псують. Угода між властителем а робітниками настає за обопільним порозумінєм, а слів як „мурґо“ та „худоба“ то не слїд, бо панкови, щоби се сказав, так би ся скропило, щоб і єго пяти не видати.

Я вже згадав при вступі, що і у Франциї деяких 120 лїт тому назад нарід дуже тяжко бідував; дїдичі над ним збиткувались, казали за марну плату працювати, били та до арештів замикали. Люди утїкали за море до Канади лїпшої долї шукати. Та нарештї 1789 року весь нарід як один муж повстав і не зважаючи на нїякі жертви — котрі числились тисячами — під окликом „вільність, єдність і рівність“ зломив власть вельможів і виборов лїпший бит для своїх дїтий а імена тих, що полягли в борбі, кож-

*) Автор дописи, наш земляк др. Шміґельский, є лїкарем в Tourouvre в департаментї Orne у Франциї.

да дитина виучує ся у школї і знає на память. Від того часу день 14-го липня кождого року цілий нарід сьвяткує як день, в котрім здобув свободу і права чоловіка.

Др. Шмігельский.

Страйкові процеси.

Перед трибуналом львівского краєвого суду розпочалась дня 3 вересня розправа против 28 селян з Глухович львівского повіту, обжалованих о злочин публичного насильства з параґрафів 81 і 98 закона карного. Обжалованих боронив від Народного комітету др. К. Левицкий і др. Шляйхер.

Всї обжаловані се переважно молодики в віцї від 16—20 літ; — 5 з них придержано у слїдчій вязници, решта (23) відповідала з вільної стопи; оден з обжалованих, а то Андрух Паньків не явив ся при розправі, бо служить при війску.

Дня 6 с. м. трибунал оголосив слїдуючий вирок:

Йосифа Морозика, Сенька Хомяка, Леська Панькова, Івана Крису, Августа Панькова, Ф. Орача, Ілька Музику, М. Музику, Пилипа Слабіцкого, Марка Вицину, Матія Лисого, Петра Панькова, Максима Ребского, Івана Дулика, Федька Крису, Павла Музику і Стаха Музику, узнає ся винними переступства з §. 3. закона коаліційного з 7. цьвітня 1870 і засуджує ся перших чотирох на кару по 24 годин звичайного арешту, слїдуючих трох по 3 доби звичайного арешту а послїдних десятьох по 8 діб арешту.

Обжалованого Данька Павліну, узнає ся винним злочину з §. 98 б. з. к. і провини з §. 279 з. к., а Михайла Слабіцкого, злочину з §. 98. б. з. к. і засуджує ся: першого на 4 місяцї а другого на 2 місяцї тяжкої вязницї, заостреної постом, Андрія Крису і Гринька Болозовского, узнає ся винними провини з §. 279 з. к. і засуджує ся обох на кару по 14 днів заостреного арешту, прочих же обжалованих: Яцка Панькова, Гринька Пруса, Андрія Голода, Вінк. Лисого, Анну Кметь і Параску Барович увільнено зовсїм.

Всї обжаловані приняли вирок і через оборонця д-ра Левицкого просили о відложенє відбутя кари на пізнійше, а позістаючі в слїдчім арешті просили о випущенє на волю.

Трибунал згодив ся на внесенє оборони. Обжаловані зі слезами в очах дякували оборонцеви д-рови К. Левицкому за щиру безінтересовну оборону.

(Обжалувані з Гарбузова.)

В Золочеві відбула ся дня 5 вересня кара розправа против Олекси Маланчука, Івана Новицкого і Федька Калиновского, селян з Гарбузова і против Володимира Домбровского, слухача фільозофії, також з Гарбузова.

Всї вони були обжалувані о злочин вимушення з § 98 з. к. і сидять в слїдчій вязници вже від пятьох недїль; боронив обжалуваних адв. Рожанковский. Суд увільнив всїх обжалуваних від закиду § 98 з. к. а засудив лише за переступ з § 3 зак. коаліційного академ. Домбровского на 14 день арешту, а трех селян кождого на 8 день арешту. Прокуратор зголосив жалобу неважности і відклик а обжалувані остали дальше в вязници. Близший звіт надїємо ся подати пізнїйше.

Дня 1 вересня с. р. відбула ся перед тернопільским трибуналом карна розправа против Марцеля Жехурка, зарібника латиньского обряду і польскої народности, обжалованого о злочин з §. 98. lit. в) з. к. за те, що 29 липня с. р. в Слобідцї грозив робітникам спровадженим з Янова, щоби змусити їх до занеханя роботи, а іменно сказав до тих робітників: „Як не перестанете робити, то прийдуть люди зі Слобідки і поутинають вам серпами голови“. Трибунал засудив обжалованого за злочин з § 98 з. к. на 4 місяцї вязницї. Обжалований приймив кару. В слїдстві сидїв 33 дни. Боронив безплатно адв. д-р Чикалюк.

Рівнож перед тернопільским трибуналом відбула ся карна розправа против Мартина Галабурди, господаря з Гнилиць, обжалованого о провину з §. 279 з. к. за те, що дня 13. серпня с. р. в Гнилицях, коли арештували жандарми єго маму, кричав: „Люди! а вас ту нема?! Ґвалту, рабунок!“ При розправі обжалований заперечив се, а оба жандарми слухані під присягою потвердили сей закид. Трибунал засудив обжалованого на 14 день арешту. Обжалований вирок приймив і пійшов на кару. Боронив єго оборонець п. А. Гриневецкий.

ДОПИСИ.

Рогатинщина.

Не знати з якого насїня, чи вітром, чи водою нанесеною, вивів ся у нашім чисто рускім селї Григорові, самородний кацап Андрій Возняк. Набравши ся великих мудростий під „вліянієм“ „Русского Слова“ та „Страхопуда“, забагнув він конче впалити якусь допись до „Русского Слова“. Узброєний в повну збрую кацапської тактики воєнної, а то в тупоумність, підлість та брехню, а при тім не вміючи нї чого мудрійшого втяти, таке пише між иньшим у своїм славній дописи н. з. „Уже началась українська робота“ (Р. С. ч. 31.): „Аж тепер я розумію, до якої то роботи мали взятись українчики по селах... Живе у нас студентик-радикал. Коли ін був еще в гимназиї, то сидїл тихо, аж як зложил матуру, послухал мудрих річей на глупім вічи во Львові, тогда приїхал до нас якби отроджений. В недїлю 3 н. ст. августа увидїл я єго в церкви на хорах з великою пачкою книжечок під пазухою. Ну, і получили-ж ми, селяне, „побожниї“ книжечки! Били то самиї брошурки Драгоманова і других батьків радикальної партиї“. Поминувши се, що він не має права видавати осуду о львівскім вічу наших академиків, анї о брошурах Драгоманова, бо єї анї одної не прочитав, заправляє ще кацапський критик своє кожде слово підлою брехнею. А на той час, то я не знаю, чи він був всліп, чи не видів, що той студентик не роздавав людям в церкві підчас богослуженя, лише перед богослуженєм і по богослуженю коло церкви і що то зовсїм не були брошури Драгоманова, лише самі книжочки С. Вітика „Як поступати в часї страйків“. Він сам один примірник сеї книжочки дістав.

„Возьміт же, братия, селяне, тї слова на розум і не дивится даже в ту сторону где стоят такиї голоусиї непрошениї учители!“ Так кінчить свою славну допись „Твердорусссkій“. Раз, що у нього самого, не вздрів би вуса, але се дурниця. Друге сей недорослий мудрагелик Москаль важить ся таке казати і остерігати своїх „братов“ перед голоусими непрошеними учителями в хвилї, коли цїлий руский народ боре ся за свої сьвяті права, а наша молодїж в перших рядах поруч з селянами ставляє свою грудь на жандармскі баґнети, як маємо сего докази в Яворові, де арештовано академика Антона Бориса, в Підгайцях, де жандарми увязнили в селї Швейкові акад. Володимира Войнаровского, в Золочівщині в селї Гарбузові арештовано акад. Володимира Домбровского, в Теребовельщинї крім трох селян арештовано акад. Василя Бараника, далї акад. Костя Танячкевича і т. д.

Впливу сей кацап не має у нас нїякого, бо своєю вдачею, молодших від себе відпихає, а із старших господарів на нього нїхто і не зважає. За доказ єго правого характеру може і се послужити, що він позичить у другого книжку, потрафить єї навіть віддати — але без кількадесяти карток, а иньшому скаже „пес з'їв твою книжку“ — і пропало.

Ми маємо в Григорові і учителя, Поляка. За сего пана наука рускої мови зійшла вже на друге місце, бо ми передше мали учительку щиру Русинку. Замість-то дїтий чогось пожиточного та цікавого навчити, він їх своїми простацкими словами прямо деморалізує, ображаючи притім їх народні чувства. Малі діти трактує він такими словами як: „Ти сучий сину, ти смердячий Русине“. Бо треба знати, що у нас є трошки мазурів, але ті тїшать ся ласкою пана професора.

Се з одного боку, та з другого боку треба признати, що наш учитель мешкає просто неба на земли. За школу і мешкане учителя служить якась передпотопова хатчина, що кождої хвилї грозить руїною. Громада кождої хвилї готова дати свою часть на будову школи. Місце під будову з огородом купила громада вже щось від літ тому, але наш дїдич ґраф Розтворовский і Рада шкільна якось не квапять ся.

Гайдамака.

З під Угнова.

(Маститий патріот.)

Найже ще раз піде слава за Підрубецкого пароха, „маститого“ отчика Симеона Дуткевича! Сей „твердий атєц“ страшно не злюбює просьвіти народу. В Підрубцях ніби має бути якась читальня общества Качковского, але „атєц“ Дуткевич звідує її хиба тогди, як відбувають ся вибори видїлу, щоби читальники вибрали єго головою. Коли се стане ся, тогди „атєц“ Дуткевич відходить домів курити файку, а про читальню байдуже. Як сей „маститий патріот“ рад народній просьвіті, найгарнїйше викажуть слїдуючі події.

В „Свободї“ була вже згадка за читальню „Просьвіти“ в Корнях, як то деякі люди заходять ся коло того, щоби сю читальню переробити на читальню общества Качковского, а властиво, щоби знищити всякий осередок, де би нарід міг сходити ся та просьвічати ся. До сих людцїв належить також знаний нам „атєц“ Дуткевич. В тій цїли їздив він тричи до Корнів.

Але ще одно. В Вільгові був старий немічний парох Несторович. Там став сотрудником молодий, спосібний і щиро-любячий свій нарід священик Іван Карпевич. (Він тепер в Куликові). Краснорічивими своїми проповідями і гарною відправою в церкві, дальше людяним поведенєм з парохіянами поза церквою, та пильнованєм шкільної дїтвори з'єднав він собі довірє у парохіян і громадян. Він бачив, що нарід цікавий, але при тім досить еще темний, отже загадав основати в Вільгові читальню „Просьвіти“ та наклонити громадян, щоби они побудували громадский дім, де би могла містити ся громадска канцелярия, читальня і крамниця. Заміри Карповича парохіяни і громадяни приняли дуже радо. В-мить побудовано громадский дім і підписано поданє о основанє в Вільгові читальнї „Просьвіти“. Все йшло в гараздї, а нарід тїшив ся до нестями. Та коли о. Карпевич розсївав в громадї пшеничкою, тогди і диявол не заспав, а почав розсївати куколем, до чого ужив служків з людий, поміжи котрими „атєц“ Дуткевич був головою. Сей „атєц“ спровадив до себе сих Вільгівян, що підписали поданє о основанє читальнї „Просьвіти“, став їх намавляти, щоби виректи ся о. Карпевича і єго читальні, а натомість щоби підписали поданє о основанє в Вільгові читальнї общества Качковского, що єму і вдало ся. Підбунтовані „атцом“ Дуткевичем Вільгівяни стали дивити ся на о. Карпевича косим оком, а Вільгів зістав без читальнї, бо о. Карпевич не міг увести в житє читальнї „Просьвіти“ а знов „атєц“ Дуткевич не дуже то журив ся читальнею общ. Качковского, бо єму передовсїм росходило і росходить ся о те, щоби наш нарід позіставав в темнотї, бо „тогди — мовляв — з хлопом лекша справа“.

Селюх.

З Немирова.

Гарбуз — на пречуд коштовний! Добрі люди не мало здивують ся, коли прочитають отсей заголовок, та сплюнувши подумають собі: а се, що за гарбуз, що міг дійти до так великого значіня, що о нїм аж часописию дає ся сьвітови знати, та ще в добавок підносить ся єго прикмету, що він „на пречуд коштовний“! Але се здивованє мине ся у вас — добрі люди, коли ви вислухаєте правдивої історії о сїм „гарбузї“.

Се дїяло ся в місточку Немирові, равского повіту, де проживють „дуже мудрі“ міщани. На весну 1901-ого року Мариня, жінка Леська Стецяка, кинула в свій городець, що находить ся в поли (в Немирові городи переважно на полях попри потоки!) Зернятко гарбуза. Зернятко скільчило ся, зійшло, розросло ся, зацвило і ось виріс „гарбуз на пречуд коштовний“. Добрі люди кажуть, що він — сей гарбуз — був величини бохонця хлїба за 20 сот., а міг вартувати нї більше нї менче а хиба 10 с. Але мімуцька темнота, зарозумілість та заїлість, що тутешні міщани зовуть „міщаньскою мудростию“, піднесли коштовність сего гарбуза з 10 с. аж на **173** кор. **20** с.

А воно так склало ся. Десь в місяци серпни 1901-ого року в білїський день в полудне вийшла Гануня, 20-лїтня донька Леська Стецяка, на висше згаданий городець і застала в борознї „гарбуз“, як лежав відірваний від свого бадиля. Хто міг рідірвати? Злодїй — подумала собі. А деж сей злодїй? І глипнула вона своїми далекозорими очима довкруги себе та побачила, як може на 300 кроків від неї йшов на своє поле до гречки парубок Михайло Хоркавець, син Антоха шурина єї тата. Найшов ся злодїй — подумала собі Гануня; то він і лише він відірвав гарбуз і хотїв вкрасти, бож він як раз тепер іде і є прецінь сином шурина мого тата! Ну — і розбубнили язики родини Леська Стецяка по Немирові, що Михайло Хоркавець, їх крівняк, вкрав їх гарбуза!

Пішли позви; Михайло запізвав Ганую о нарушенє „свого вонору“, а Лесько Стецяк

запізвав Михайла о крадіж гарбуза. В обох позвах покликано ся на сьвідків. І ось від тепер ціна гарбуза починає підскакувати і кінчить ся аж поверх **173 к. 20** с.

Рахунок такий. Два позви по 40 с., разом 80 с. Дві карні росправи в Немирівскім суді, а то на першій росправі ставало 6 осіб і стратили час до полудня наймеңче в ціні по 40 с., що чинить разом 2 К. 40 с.; на другій росправі ставало 4 особи по 40 с., разом 1 К. 60 с. Гануня Стецяк присягнула, що бачила, як Михайло Хоркавець відірвав гарбуз і хотів вкрасти. Михайла засудив суд на 7 діб арешту за крадіж. Михайло зголосив рекурс до висшого суду, зза чого відклична росправа у Львові, на котрій заступав Михайла адвокат за гонорарь 10 кор. і виєднав знесенє засуду Немирівского суду. Доси гарбуз потягнув за собою кошти на 14 К. 80 с.

Та не конець на сім. Михайло Хоркавець робить карне донесенє до суду на Гануню о злочин кривоприсяги. Се письменне донесенє, що стояло 50 с., спричинило карне слідство проти Гануні, в котрім стратило 9 осіб час до полидня по 40 с, отже разом 3 К. 60 с. Гануня дістала акт оскарженя, проти чого єї отець писав львівским адвокатом відклик за 30 кор. і ходив за тим тричи до Львова, о кошті по 5 кор. за раз, або разом 15 кор. Відклик відкинено, а росписано на червень 1902 карну росправу у Львові, на котру Лесько Стецяк поставив адвоката за 50 кор. гонораря. Ставали сьвідки, котрим суд виплатив 45 кор. Три особи (дві від Леська Стецяка і одна від Михайла Хоркавця) їздило о своїм кошті найменче по 5 кор., або разом 15 кор. Так отже, сей славний гарбуз підніс ся в ціні найменче на **173** к. **21** с. Чи не на „пречуд коштовний гарбуз“!

Ось такий і єму подібні випадки Немирівскі міщани уважають за вислідки своєї „великої мудрости“! Гей міщани-міщани! Крайчий час схаменути ся вам! *Недопитайло.*

З Немирівщини.

В равскім повіті вправді сего року ще не було страйків, однак з того ніхто не сьміє заключати, що тут платня по дворах є гідна. Ось послухайте, як то двір дідича Крузенстерна, що господарює на свою руку в своїх посілостях в громадах Щирци, Парипсах, Передмістю і Немирові (Вороблячин винаймив), платить робітникам, (харчу не дає). Молотникови чи зима чи літо 20 кр. за день, за що молотник мусить змолотити найменче копу. В зимі при молотильни або січкарни, дальше при накиданю обірнику на фіру, або роскиданю в поли по 12 кр. чи мущині чи женщині а робити треба найпізнійше від 9-ої години рано до темної ночи. За нагінку на польованю по 10 кр. за день, а треба націпнути ся і наголодувати ся до нестями. За 6 днів такої нагінки дає двір сего дідича квиток на одну фіру топлива — самого прутя, що хиба придатне сороці на гніздо, тай то нераз даремний квиток, бо відтак на него не хоче дати і сего прутя.

На весну: робота найпізнійше від 8-ої год. рано до темної ночи, розуміє ся о власнім харчу робітника; сему, що йде за плугом (плугаторови) 20 кр., а прочим, як погоничеви, садили або садильникови бульб, копали в городі і за всяку иньчу роботу по 14 кр. за день. В літі: за скошенє трави, конюшини або якої ярини на одній ризі (= 5 морґам) 3 зр. і більше нічого; сушили або сушильникови сїна по 20 кр. за день; женцеви по 25 кр. за день близько 14 годин, бо від 7-ої год. до темної ночи. Звязанє снопів від ризи 2 зр. Звоженє снопів по 10 кр. від копи. В осени: оранє, як на весну, а при копаню бульби 20 кр. за день, а як хто копає на весну, а при копаню бульби 20 кр. за день, а як хто копає на кірці, то по 10 кр. від кірця.

Тай ту нужденну платню двір не зараз виплачує, а доперга де за 2 — 4 тижні, часом і за кілька місяців, до того треба ще за нею по кілька разів ходити. Ось примірои — за осінні, а навіть і за літні роботи нераз треба ходити по платню аж до коляди. Часто буває й так, що ходиш і ходиш і чоботи виходиш, ніж дістанеш платню і то ще велике щастє, як цілу, бо було й таке, що оден господар дістав за три дни роботи всего 10 кр.

Річна платня парібка найвисше 24 зр., 8 кірців посліду та пасовиско на 2 кусні худоби!

Та коли двір висше згаданого дідича так скупий для робітників, то за те для себе щедрий. За пасовиско в лісї, де трави стілько, що на лисій голові волосу: від корови 4 зр., від бика 5 зр., від ялівнику 1 — 2 літного по 2 зр., від теляти до 1-го року 1 зр. Для овець не наймає пасовиска.

Дрова — звичайно дає на відробок, а за гроші то так: за фіру збірки: ломача іви та ліщини або иньчого прутя що двоїм треба цілїський день по лісови збирати 1·60—2 зр., за грубші кавалки 5 зр. за фіру. Чатини на стаєнну підстілку навіть не хоче продати, а коли кому з ласки продасть, то 2 зр. за фіру.

Коли селяньска худоба пересгупить ногою паньску межу, то за се кара не по таксі закону, а по воли пана або єго слуг, отже від 4 — 15 зр. Приміром — одному господареви вбігло в паньский ліс, що недалічко села, мале паця, то він мусїв за него заплатити кари $2\frac{1}{2}$ зр. Назбирає собі хто ломача, що й так зігнило би в лісі, або влупає собі з пенька, що також мусить зігнити, скалку, то кара: доба арешту і 60—80 кр. грішми. Переходить хто стежечкою по-при ліс, а побачить неподалічко в лісї одну дві губі, що не стоять і нюха табаки, і скортить та підійме, то як се заздрить паньске око, ого! плати кару й до 1 зр.

Ще много много дало би ся тут написати, але най там, бо вже й се спричинить, що честний читач скрикне: і чогож там нарід дає ся дворови так дуже визискувати? Ми-ж відповімо: бо томний і гне ся перед двором не в чотири, а в десять погибелий! Чей діждемо ся иньчої години!!! *Селянин.*

Гусятинщина.

В Товстенькім страйк зачав ся 15 липня. Більша половина населеня робить в часї жнив на лані. Платня в жнива: 10 сніп жатний, 12 кошений: денному робітникови при машині і складаню снопів від 15 — 35 кр. Бараболю копають за 15 кр. від кірця с. є. чотири міхи. За всяку иньшу роботу за час від всходу до заходу від 12—25 кр.

Населенє зражене до двора а) через те, що робітників кождого пола бють, б) через брутальність двірских посіпаків а головно в) через сьвяткованє латиньских сьвят а нехтованє руских. Поступованє економа при жниві ось таке: Кождому з зарібників ділить маленький кусник на те, щоб мав більше робітників, бо від кождого витику належить ся дворови ротітник (одна родина має в кількох місцях витик отже за кождий з тих витиків мусить дати робітника). Робітникови вправді платить ся, але дуже мало. Коли збіже еще не дозріле до кошеня, економ вже викликує на поле косарів. Косарі поуставлювані в ряди по войсковому чекають з шапкою в руках, доки економ не дасть частину до кошеня. Опісьля ділить робітників на „Abtheilungy“ і каже, коли котрий відділ має приходити на роботу. Доперва відбувши сю роботу, робітник іде косити. Підчас витику знов треба йти на роботу і находитись та на шанкуватись нїм витик видасть.

Сйрайкарі жадали: 9 сніп жатий а 10 кошений і кілька кр. підвисшеня за денну роботу як також того, аби двірскі посіпаки, по людски з ними обходили ся. До згоди не прийшло, бо дідич нічого не хотів підвисшити. В читальни „Просьвіти“ є „Свобода“, „Діло“ і „Громадский Голос“, від часу їх істнованя. Читальня має 150 членів.

Про страйк довідали ся люди з брошури а викликали страйк вісти о страйках в сусідних селах. Вибрано комітет до котрого війшли: Тимко Кузитин, Максим Романів, Іван Гопстер, Антін Кіт, Антін Сороківский і Созон Войтіхівский. Сьвященик кацап і хрунь читає з церковниками „Галичанина і Русское Слово“ виступає остро против страйку навіть на проповіди, війт і учитель також з двором. Всї богачі і хруні тримають з двором. Цілий комітет арештовано 18 липня і відставкено до Тернополя. З ними замкнено Филипа Польового і Івана Халупінку. Дня 7 серпня арештував комісар Строка голову читальні Йосифа Міштака і Михайла Орнатовского. Орнатовского пущено з арешту на другий день а Міштака по 6 днях. Дня 8 серпня комісар Строка, війт Филип Борса і жандарм відбули ревізию в читальни. Війт порозбивав замки, забрали „Свободу американьску“, брошури о страйках і шафи запечатали. З початку не було чужих робітників, опісля спровадив двір Мазурів від Ярославя до 40 і Гуцулів з Богородчан понад 100. Мазури мали роботу при кошарках а Гуцули збирали серпом. Мазури пили і між собою били ся, Гуцули заховували ся спокійно. З сусідних сіл люди з Чорнокунець великих і Пробіжної псували страйк. Для 17 липня прийшли до села драґони Чехи.

З під Бучача.

На весну сего року посесор в Трибухівцях спровадив Гуцулів до сапаня барабель і кукурудзи, навіть не переговорюючи з місцевими зарібниками, котрих є звиш 300. Тим способом хотів в першім році посесиї застрашити місцевих зарібників, щоби опісля міг платити за роботу, кілько єму подобає ся. Від весни до осени платили за всякі роботи жінкам і дївкам 20—25, а хлопам 30—35 кр., а в зимі всїм від 15—20 кр. Гуцулам платив при сапаню по 30 кр і харч, але так підлий, що бідні гуцули не могли їсти і казали, що вже ніколи до такого цигана не пішли би на роботу. День праці числять ся там від 7 до 7 зглядно до 8. Жид посесор будучи певним, що спроваджеңєм Гуцулів осягнув свою ціль, казав кликати по селї до кошеня конюшини, не подаючи навіть ціни за роботу.

Старший атаман Маркевич (бувший жовнїр і жандарм) пішов в село кликати до кошеня і сказав Данилови Борисови біднійшому господареви, щоби всї косарі не починали косити, тільки зажадали підвисшеня платнї і угоди, а сам пішов до посесора і сказав, що люди починають завтра страйк.

На другий день вийшли косарі тай стояли, а економ жид (всї офіциялїсті жиди) зачав розмову о угоду і давав по 40 кр. Вполудне приїхало двох жандармів і почали переговорювати з косарами, і обіцяли без порозуміня з посесором по 65 кр. а люди жадали 80 кр. Переговори тревали дуже коротко і жандарм подав 70 кр. а жінкам 40 кр., на що посесор дуже кривив ся, але мовчав. Жандарм папирав на людий, щоби сейчас розпочали роботу, хоч до вечера було уже тільки дві години. Люди робили і дістали зараз заплату. Тая угода анї списана, анї не означена при якій роботї і на який час обовязує. По скошеню і і згромадженю конюшини, посесор почав знов платити як хотів. За снопи угодити ся всього десятий сніп, — перше було ярини дванацятий. Спровадивши собі 90 Мазурів, дав за снопи лише озимину і ячмінь, а овес косить косярков, хоч майже половина пропадає. При молотільни урвало Мазурови ногу і другого дня помер, а чотирох сильно покалїчило. Мазури згоджені на три місяцї по 25 корон місячно і добірний харч обчислений на 40 кр. для одного. Робота має тревати від 6 до 6 з перервами по пів години на снідане і підвечірок, а півтора години в полудне. Їх робота не варта і половину тутешного робітника. Уже по місяци від'їхало 30 Мазурів до дому, а решга також хоче від'їхати, та не пускає.

Річні робітники (форналї) були також застрайкували, а в тім часї всї жиди з села були в руху, бо пасли худобу, годували поїли і чистили конї, возили воду і т. д. По трех днях страйку і вибитю всїх вікон економови, що не хотів з своєї хати видати зрадника страйкарів, пішли форналї до старости, а староста казав їм вертати до роботи, бо згоджені річно чи квартально, мусять дослужити до часу, а опісля можуть відійги від служби.

Посесор спровадив був чверть компанії з фельдфебльом, і сам комендерував, бо є резервовим офіциром. З браку сьвідомости, солїдарности і почутя йшли де роботи й заможнїйші місцеві господарі.

Посесор видно догадував ся, що Маркевич стояв по сторонї страйкарів і відправив єго. Страйк почали всї разом і латинники, котрих є в Трибухівцях четверта часть, а для котрих будує ся уже косцюлок, та вже другого дня латинники відступили від страйку, бо ксьондз Gromnicki з Бучача вдав ся в справу.

Здаєсь аргумента єго против страйку були такі самі як против „Читальнї Просьвіти“: nie należcie do Czytelni, bo tam knują hajdamaczczyznę i chcą Polskę zniszczyć. Анї оден латинник не належить до читальнї Просьвіти.

Сокальщина.

Дня 19 с. м. відбулось в Завшині аматорске представленє комедиї Франка „Учитель“. Штука ся, як на сельскі сили, досить трудна, однак представленє випало зовсїм добре. Се належить завдячити тут учителеви п. Скопякови і окінченому богослови Ващишиному, котрих заходом відбулось сего року в Завшині вже друге з черги представленє.

„Учителя“ зрозуміли селяни вповні, ролї віддавали зовсїм вірно і з перенятєм. Головно належить піднести гру І Макари, Селена Баврука, Ф. Ломаки, Р. Тобіяша і Маричи Кіх. Місцевий хор сьпівав під управою В. Канціірука народні пісни. Помимо, що якісь два „індивідуа“, не знати на чиє припорученє, страшили селян, щоби не йшли на представленє, зі-

бралось людий так богато, що саля школи не могла всїх помістити і многі мусїли прислухуватись знадвору. Окрім Завишенців прибули люди з дооколичних сел: Доброчина, Поториці, а навіть з Нісмич. Також наша дооколична інтелїґенция так духовна як сьвіцка явилась в дуже поважнім числї, а між нею кількох академиків, що під окликом „в народ“ не опускають і найменьшої нагоди, де лиш можна зблизитись до народу. Не було лиш на диво всїм місцевого о. пароха. Здаєсь, що боялись почути улюбленої Завишеньцями пісни „Не пора“...

Скажемо на кінець, що Завишенцї суть вже такими сьвідомими Русинами-Українцями і так добре розуміють підлу роботу наших московских рублехапів, що навіть не то „батюшка“, але сам „анцихрист“ не був би в силї їх піддурити... О. парох! предсїдателю філїї „общества Качковского“, шкода сил і труду. Знайте, що хто не за народом, той против народу...

Представлене закінчилось відспіванем „Ще не вмерла“ і „Не пора, не пора“.

І. В-й.

Редакция „Свободи“ просить о. пароха в Завишни, аби не завертав „Свободи“ висиланої до читальнї, бо се — що скажемо дуже делїкатно — зухвальство. Як з почти верне еще одно число „Свободи“ висиланої до Завишнї, то ми батюшцї пароховн засьпіваємо инакше. Просимо не дуже задирати ся з нами, бо ми кусаємо!

Можемо Вас отче москвофільчику запевнити, що Ви не маєте тілько сили, аби „Свободу“ викурити з Завишнї. Ми довідаємо ся, чи се число дійшло до читальнї. Як не дійде, то ручимо Вам, що „Свободу“ будуть дїставати всї письменні люди в Завишни, а в кождім числї посьвятимо Вам оден делїкатний (?) уступ.

Редакция.

НОВИНКИ.

— В справі обжалованих і увязнених за страйки. Вже було оповіщено, а тепер пригадує ся, що на просьбу Народного Комітету зволили підняти ся безплатної помочи і оборони карної отсї пп. адвокати:

1. При трибуналї карнім в Тернополи: др. С. Чикалюк, др. Данилович, А. Гриневецкий, оборонцї карні з Тернополя і др. Евг. Олесвицкий, адвокат зі Стрия (др. Олесницкий лише в значнійших процесах з огляду на віддеглість).

2. При трибуналї карнім в Золочеві: рад. Р. Рожанковский, др. І. Дрогомирецкий — адвокати зі Золочева і др. Евг. Вацик, адвокат в Зборові.

3. При трибуналї карнім в Бережанах: др. Анд. Чайковский з Бережан і др. А. Могильницкий, адвокат в Рогатинї.

4. При трибуналї карнім в Станїславові: др. Алексевич, др. Должицкий, адвокати в Станїславові; др. А. Кос, адвокат в Калуши, др. К. Трильовский, адвокат в Коломиї і др. Могильницкий в Рогатинї.

Вкінци повідовляє ся, що:

5. При трибуналї карнім у Львові зволили підняти ся безплатної помочи і оборони карної пп. адвокати др. Кость Левицкий (ул. Корніяктів ч. 1. — Народний Дім), др. Стефан Федак (ул. Сикстуска ч. 48) і др. Микола Шухевич (ул. Сикстуска ч. 23).

Всїх Вп. Патротів просимо, щоби звертали увагу інтересованих селян на се оголошене і вказували їм, до кого мають удавати ся.

Інтересовані повинні удавати ся до пп. оборонців не в послїдній хвилї, як се часто буває, але заздалегідь, щоби пп. оборонцї мали час приготовити ся до оборони.

— Арештоване п. Лонґина Цегельского. В четвер, 4-ого вересня рано виїхав п. Лонгин Цегельский, співробітник „Дїла“ і член Народного Комітету, до Каменки струмилової, до своїх родичів, щоби у них кілька днїв відпочати від працї. Як тілько п. Цегельский приїхав до дому своїх родичів, зараз явив ся жандарм, арештував п. Цегельского і відескортував єго до ц. к. окружного суду в Золочеві, де єго замкнено в слїдчій вязници. Увязнене пана Целельского наступило на підставі судового наказу, під закидом підбурюваня (§§. 302 і 305 з. к.). Арештоване п. Цегельского стоїть в звязи з хлопским страйком в селї Чанижу коло Топорова, в добрах ґр. Баденього; там арештовано вже давнійше пятьох селян комітетових.

— Хлопскі розрухи в Росиї. В Славутї на Волини і в Каневі в киевскій ґубернїї вибухли хлопскі розрухи, еще грізнїйші, як в полтавскій ґубернїї. Войско привернуло лад. Богато хлопів покарано на місци а кільканацять арештовано.

— Самоубийство динамітом. Властитель реальности в Стириї, якийсь Кофлєр, вийшов на сам вершок гори, вложив собі в рот динамітовий патрон, і підпалив люнт. Патрон розсадив самоубийникови голову так, що й слїду з неї не лишило ся.

— Парцеляция в Тернопільщинї. В Купчинцях парцелює ся обшар двірский між селян. Лишило ся еще кілька парцель на 100, 78 и 50 моргів. Земля дуже добра, урожайна, рівна, чорнозем, придатна на будівлю бо близко села, мож навіть дістати дерево на будівлю. Морг поля коштує від 250 зр. до 300 зр.

Хто хоче купувати нехай ся зголосить до священика Володимира Микитки в Купчинцях, почта Денисів.

— Арештоване і вязниця за польову шкоду. Зі Збаражчини пишуть нам: В Сухівцях дня 28. серпня с. р. жандарми (просимо уважати: жандарми, а не двірскі польові) займили до двора дві корови з Гнилиць, що пасли ся на суховецкій двірскій стерни, а на другий день арештували жандарми з тої причини девять малих пастухів (хлопців від 10 до 15 лїт), а також арештували дві баби, за те, що збирали по стерни колоски на суховецкім ланї (кіп на ланї вже не було). В суботу 19. серпня відпровадили жандарми тих девятеро дїтий і ті дві баби, як яких злочинців, до суду в Новім Селї, де на другий день в недїлю 31. серпня, по переслуханю, випущено їх з вязниці на волю.

З друкарнї Народової (Манєцких), Львів, Коперника ч. 9.